

شکلیک

هنرمند خط نگار قرن نوزدهم

۱۲۳۰-۱۲۴۱ ه. ق.

انجمن هنرستان
آکادمی لندن
نویس

مشکین مس خرمند خط انکار قرن نوزدهم
انجمن ادب بخارا، اکادمی اندک، سوئیس،
نوشته ویر عروغ و توفیق فخر: اما الله موفیهم
چاپ اول - دوهزار و پنجاه
چاپ «ریحانی» دارمشتات، آلمان
۱۴۹ بیع - ۱۳۷۱ شمسر - ۱۹۹۲ میلادی

ISBN: 3-90671-401-2

نور جمید

«میانجامی نظم خوشنویس ایران که خط و تصویر را به کمال استعاره به یکدیگر آمیخت و آثارش را به سبک و
گرانقدر سبک و پخته اند به کمال نام میسر از محمد حسین صفهانی که از جانب شاه ایران لقب «مشکین تمل»
گرفته و حضرت عجله الهیاء در کتاب «تذکره الوفاد» او را نامیده است و گفته اند جلوه و درخشان خصوص در

و دارد.

هر چند پاره از آن تحقیق ایراد، شاید به علت تعصب نبهر، نوشته اند نام او را نادیده گیرند و
یا به اشاره از محمد به کار ناسر لو کفایت کنند (۱)، و لکن بسیار از پژوهشگران مصنف به کمال هنرمند و اذعان
نموده اند چنانکه محمد علی کریم زاده تبریزی در کتابی که در خارج ایران منتشر کرده و به «احوال آثار نقاشان قدیم
ایران و خبر از شاهین نگار میسر و عثمان» اختصاص داده (۲)، درباره ی سبک مستم چنین می نویسد:

«خط او را بر اینکار صفاست به نقوش زیبا را از تلیق خط و نقاشی (که حالیه به اینکار نقاشی خط

نام نهاده اند) عمری آورد و به طلا و سایر رنگها ترسیم کرد و می داد. (از آثار طغرائی و سر که به شیوه ی
مرغ یا سبک اند و خط چینی و صورت کشیده ام جلد رستم «مشکین تمل» را در آورده که به این سبک است
۱۳۰۵ تا ۱۳۲۵ هـ ق به عهده انجام رسیده بود. بهترین آثار طغرائی این هنرمند که در نهایت شاه لندن
(صاحبان عالم اسلام) از تفکیک دیده ام تصویر مرغ با حاشیه که از تلیق حروف تشکیل یافته و انصاف
داشت: «بنده باب به مشکین تمل سنه ۱۳۰۵» دیگر از زیبا رستم تصویر قرینه مرغ است که
که از ترکیب کلمات ساخته یافته و خود در رشتن تذهیب و تشعیر فوق العاده داشت. این اثر زیبا که به سال
۱۹۷۷ در کارلر اسپینک لندن به فروش رسید رستم داشت: «بنده باب به مشکین تمل سنه ۱۳۰۷»^(۳)

در این باره شبیه می نویسد که که هنر مشکین تمل تنها به شیوه تلیق (خط که میر عاقل حسینی سمرقانی

آن را به غایت زیاده و شیوای رساند، محدود نمیشود، او همه را تمام و خطوط متداول را به کمال مهارت می نوشت و نمونه آن خوشنویس قطعه است که در آن آیات از حضرت بهاء الله را به انواع خطوط هفت گانه نوشته و در آن به واقع هنر نمایی که در کتاب کلمات مکتونه که متن آن به خط نستعلیق و عناوین آن به خط نسخ است.

کتاب نفیس «روح الخط العربی» تألیف کامل الباء که نسخه بهر مندرکرم مانند است (۴) در فنی که به «لوحات فخر» تخصیص داده پنج اثر از آثار شکیب کرم را نقل کرده است که همه در تعلیق بسیار زیست و یک جا ترکیب خاصه از آن «عز من قع وذل من طبع» جلب توجه میکند و جا دیگر محراب خوش کتب که در دفتر آن آیه امر از آن کرم نگاشته شده دیده را به نسخه مرشد. کامل الباء از شکیب کرم به عنوان خط فارسی بهائی یا کلمه است.

عبدالمحمد ایرانی ندیدم بیده چهره نما در کتاب «پیدایش خط و خطاطان» (۵) درباره این استاد فن مینویسد: «در حسن خطوط هفت گانه، یگانه زمانه و از نوین در آن به شمار می رفته و اکثر خطوط که در زیاده بانی نظیر است در کلیه سوریه و شامات و مصر زینت بخش کتب خانه است.»

محمد ربیانی در کتاب «احوال و آثار خوشنویسان - تعلیق نویسان» پس از نقل سخن عبدالمحمد خان سابق الذکر می نویسد که کتیبیه هاشمیه میرزا مسلم از اوست که در روز کاغذ نوشته شده و در زیر شیشه به دیوار هاشمیه الصاق شده است. بیانی خط تعلیق شکیب کرم به تعلیق را در نزد

این خوشنویس می ستایید.

آنچه شایان ذکر است آنکه شکیب کرم خوشنویس ممتاز است ولی در جامعه بهائی شک منحصراً نیست. از آثار ظهور جدید توجه خاصی به خط و خوشنویس معطوف شده و آنچه به خط طلعات مقدسه این کلمه تحسیر شده بر همین غایت دلالت دارد. در کتاب بیان آمده که: «اذن داده نشده که احدی حرف از حروف بیان را بنویسد الا به احسن خط» (باب هفدهم از واحد سوم بیان فارسی) خود حضرت باب اکثر اشیای شکیب کرم به تعلیق را به کار می بکنند و سرعت ایشان در تحسیر موجب حیرت بهر بیننده است.

آثار مشق خط حضرت بهاء الله در هر آن کجی و نیش نمونه ها متعدد در خطوط آن حضرت که موجود است گواهی زیباترین خط فخر مقدس است که در دامان پدر بزرگوار میسر از آنجا بزرگ نور که خود یک از بزرگترین خوشنویسان دوره قاجار بوده پرورش یافته است. (۶)

انتشار این مجموعه از نمونه آثار هنرمندان خوشنویس نقش آفرین بزرگ شکیب کرم نه تنها برای تجلیل و درستی که سالها طولانی در محضر حضرت بهاء الله زیست و از کلمات آن حضرت برای کار بدیع ترین قطعه ها فخر خطوط معقرون به تصویرها سفر الهام گرفت، بلکه برابر بزرگداشت صد سال رحلت حضرت بهاء الله از این عالم عنصر به جهان پنهان آلاء است.

حضرت بهاء الله به وضع تعالیم اخلاقی و روحانی و عرفانی الهام نموده اند بلکه بسیار تمدنی بدیع

و نظیر جدید را که جهان شمول است و هدفش توحید همه انسانها بشر در زیر خیمه یک رنگ صلح و برادری است
در کمال قدرت و استحکام وضع نموده اند. توجه به هنر و آفرینش زیبایی و دست یازیدن به طبیعت
و مهر و زور بر سر آنچه صنایع الهی است از جمله تعلیمات اساسی آن حضرت است.

این مجسمه جدید الهی است و چنانچه به همه کسانی که در پهنه جهان مبلر ساق خلق دنیا هستند و
و زیاده ترمی گوشتند و آرزو دارند که روزی تراشیده خیر و جمال و حقیقت جان شریک و یار و رفیق را بگیرد.

در خانه یمن پیشگزار و خلیفه خود می دانیم از همه دست ساز و شخصیت ساز از جمله که ما را در تهنیت
این مجسمه نفیس یار و یاور کرده اند صیانه سپاسگزار کنیم. خاصه از نویسندگان گرامی که در این مجسمه
جانبان دکتر وحید زعفرانی و پرفسور آنا مارشید که به معرفت از جمله شخص و آثار تشکیلاتی یمن هستند
و از یاران صمیمی و ذوق و سلیقه اسر جوین جانبان دکتر محمد رفان و مهندس سعید معتمد که ما را
در انتخاب نمونه خوشنویس ها تشکیلاتی و مثبت آموزش مربوط به چاپ مجموعه بشکای و دولوری
معاذتی به کمال مسروده اند و نیز از چند تن همکاران عزیز آقایان دکتر منوچهر درخشانی و فواد روستایی
که در ترجمه و تصحیح مطالب دست داشته اند از همه دست ساز و تشکیلاتی و بالافراغه تقدیر از جانب انجمن آئین
که به حکم « قدر گوهر کوهر دارند » با خط زیبا و متناسب خوشترین مجسمه را از یور خاص بخشیده
و خاطره خط نظر را که ما مانند مشین قلم صفت ما را را جادوانی کرده اند.

تهیه چنین مجسمه اسر محتاج سرمایه گذار قابل ملاحظه است و بی گمان اگر پشتیبانی و اعانت
در خور تالش جناب سینه کیانی و بانو خسته کیانی نبوده هیچ قافله نگ میماند و بمنزل مقصود میرسد.
همه آن عزیزان را در خدمات ادبی و هنر و ادبیات کامیاب و مسنون و زور خوار سازیم.

انجمن ادب و هنر
رکاد مدرن لنگ - بوسر

۱- رجوع شود به عنوان نموده به چهار جلد کتاب « احوال آنا خوشنویسان » چاپ دوم - تهران - ۱۳۶۳ شمسر.

۲- جلد - چاپ لندن - ۱۳۶۹ شمسر.

۳- بلکه رکاد مدرن شرح حال مشین قلم رجوع شود به مقاله دکتر مهر و دانشین (نوازه استادی) در مجله:

(HERALD OF THE SOUTH) جلد ۳ کپیر ۱۹۸۵ و مقالات جانبان آنا که در فهرست و فهرست سید معتمد در (خوشه های

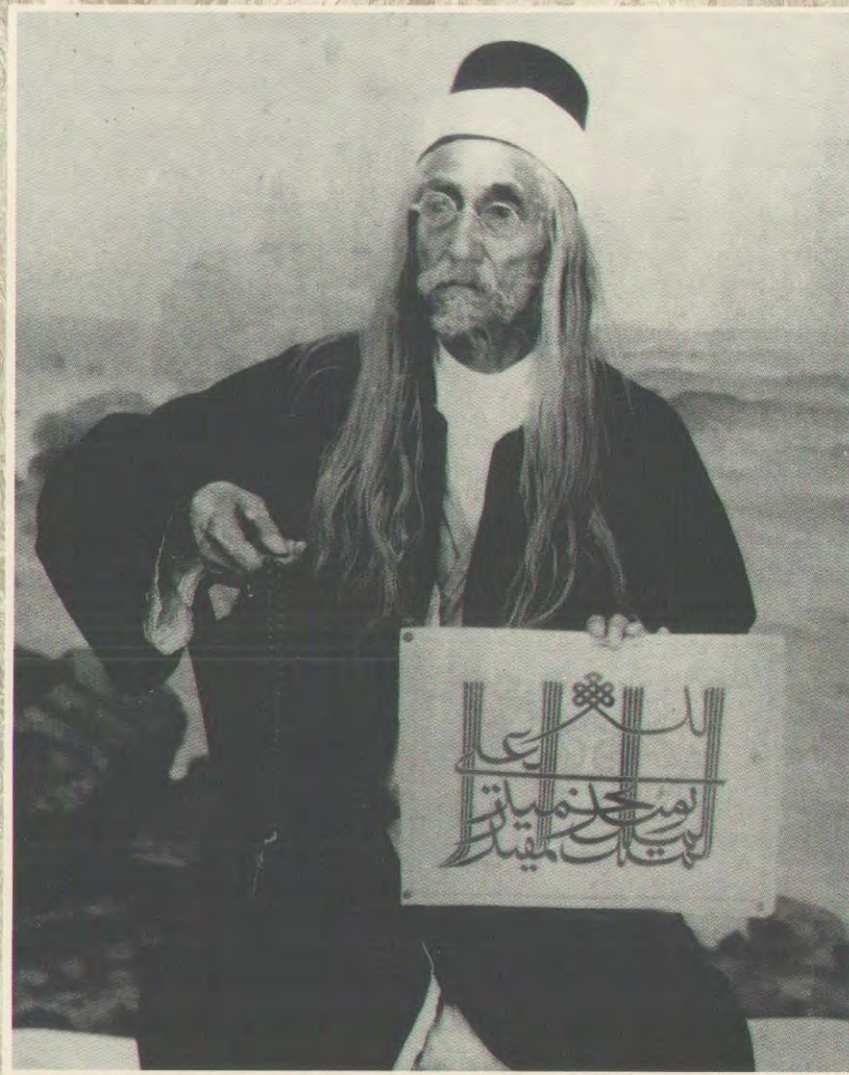
از غرض ادب و هنر - مجلدات ۱۴۰۱.

۴- چاپ دوم - لبنان ۱۹۸۸.

۵- چاپ تهران - تاریخ نشر نامعلوم - ص ۳۵۶.

۶- در جوار غزل سید حمزه - « شعر غزل تبریز ».

۷- در مورد شرح حال جناب سید رجوع شود به بخش دوم احوال آنا خوشنویسان - تعلیق نویسنده - تالیف مهد بریل - از انتشار
در نشا و تهران - ۱۳۴۶ شمسر.



مشین سمر
۱۳۳۰-۱۳۴۱ ق. ه

مشکین

دکتر وحید رافت

میرزا حسین خاوند خاظم و صاحب حجره عجب صفهائی در تاریخ امر بهائی مشکین قلم معروف است.
رویش از سال ۱۲۴۱ یا ۱۲۴۲ هـ ق (۱۸۲۶ م) در خانواده اترجبه پیشه
که وابسته به طریقه شاه نعمت الله بوده پادشاه دنیا گذشت و در ۲۵ ذی الحجه ۱۳۳۰ هـ ق (۱۹۱۲ م) در عجب از دنیا رفت.

از زندگی مشکین قلم در ایام کودکی اطلاعات مفصلی در دست نیست ولی شواهد مختلف نشان میدهد
که مقدمات علوم متعارفه و اسلام را در زادگاه خویش فراگرفت و ذوق و شوق فراوان به کتب چهارت
در انواع خطوط و نقاشی و خط تحریر از خود نشان میداد. در ایام جوانی مشکین قلم، پدرش که تاجر بود
به دنبال طلبه که از بی‌ارتجای طهرانی داشت به طهران رفته و فاتحه مشکین قلم بکلیسای عجمیه به محاسبات پدر
به طهران رفت و از قضا روزی که در کتابخانه یکی از آشنایان در طهران نشسته بود صدر اعظم از آنجا گذشت و مشکین قلم

که از جوانی در نقاشی و خط چهارت به سر داشت محضر نقاشی تصویر بر از صدر اعظم بانه خنجر بر روی کاغذ کشید
و قمر صدر اعظم از همان طریق برمیگشت دست دکاندار مشکین قلم تصویر را به او نشان داد مشکین قلم
را معترف نمود.

صدر اعظم از این آشنائی خرسند شد و مشکین قلم را به دربار دعوت نموده به ناصرالدین شاه معارف کرد.
شاه نیز پس از توقف به نوع و هنر فوق العاده مشکین قلم او را رسماً بکلیسای عجمیه و لیهد که در تبریز بنا شده بود
تعیین نمود و لقب «مشکین قلم» را به او داد.

مشکین قلم سالها در تبریز در منزل حاج میرزا احمد کلانتر اقامت نموده به تعلیم و معیشت و سایر کارها
شغال داشت و در این مدت سفر نیز به صفهان نمود و بعد از مدتی به باره عازم طهران شد.

مشکین قلم در صفهان صیت دماینت بهاء را کشید و در راه صفهان به طهران با سید محمد زنجانی که بهاء

بود ملاقات نموده پس به تبریز رفت و مقیم گشت که بلبلا ملاقات حضرت بهاء الله عازم مملکت عثمانیه شد.
مشکین قلم را در حلب گشت و در دستگاه جودت پاشا که والی حلب بود راه یافته معتمد پسر ارشاد گوید.
در همین ایام بود که بنیاد زردن در متین و متون شیر بهائی نیز به حلب وارد شده باشکین قلم ملاقات
نمود و بسبب ایمان و ایتقان کامل او به امر بهاء الله گویید.

مشکین قلم از حلب عازم اردن شده به حضور حضرت بهاء الله مشرف گشت و مدتی در آنجا بماند و
به کتابت آثار بهائی مشغول گوید. بعد از مدتی اقامت در اردن مغرب به اسلامبول نمود و در آنجا بماند.
در ایام اقامت در اسلامبول نظریه خیر که داشت با رجال دولت ایران و عثمانیه مبادله پیدا نمود ولی سرانجام
به دسیسه مخالفین با جمعی دیگر از بهائیان به گالیبولی عزام گشت. مشکین قلم و سایر بهائیان روز شنبه
۲۵ ربیع الثانی سنه ۱۲۸۵ هـ. ق. (۱۶ اگست ۱۸۶۸ م) به گالیبولی وارد شدند و به همراه حضرت
بهاء الله و بقیه بهائیان در روز بعد از اردن به گالیبولی رسیدند و چهار چغا گشتند. امر دولت عثمانیه بود
که از چغا مشکین قلم و سه نفر دیگر از بهائیان به قبرس اعزام کنند و بقیه اسرار در عطا بماند. لذا مشکین قلم
به قبرس تبعید گوید و در قلعه ماغوسا محبوس شد. در ایام اقامت در قبرس نیز مشکین قلم به خاطر شهرت یافته
مقرب حقا و محترمین بود.

مشکین قلم در ماغوسا از سال ۱۲۸۵ هـ. ق. (۱۸۶۸ م) تا ۱۲۹۴ هـ. ق. (۱۸۷۷ م)
بعز قریب به ده سال مسجون بود و چنانچه قبرس از دست عثمانیان خارج و تحت سلطه حکومت انگلیس قرار گرفت

مسنو نیز حکومت عثمانی آزاد شدند و به این ترتیب مشکین قلم نیز بعد از ۱۸ سال در زندان القعه ۱۳۰۳ هـ. ق.
(سپتامبر ۱۸۸۶ م) قبرس را به قصد عطا ترک نمود و در جوار خانه حضرت بهاء الله ساکن گشت. در ایام
اقامت در عطا مشکین قلم به تسوید آثار بهائی و خطاطی و ترسیم نقوش و قطعات مختلفه مشغول بود و مجدداً نیز آزاد
و الواح حضرت بهاء الله از جمله مجموعه ماسوسوم به اقدار اوقات را تهیه نمود و در سنه ۱۳۱۱ هـ. ق.
(۱۸۹۳ م) رساله سیاحتیه در حضرت عطا بهاء الله را به خط خوش نگاشت که در همان سال در تبریز طبع
رسید. سرانجام در سنه ۱۳۲۳ هـ. ق. (۱۹۰۵ م) مشکین قلم خود را بلبلا طبع و نشر آثار بهائی را هر چند
شد و چند سال در آنجا اقامت نمود.

مشکین قلم در ایام اقامت در هند و بخارا و تاتار گشت، لذا حضرت عبدالبهاء او را به ارض اقدس
احضار فرمودند و مشکین قلم آن فرحیات در جوار حضرت عبدالبهاء بسر برده سرانجام در ۲۵ ذی الحجه سنه ۱۳۳۰
هـ. ق. (۶ دسامبر ۱۹۱۲ م) در عطا رخت از این عالم به سران گذر گشت.
در آیه مشکین قلم در صحنه سکن به با آنها بسیم از دواج نمود، ثمره این ازدواج دختر به نام شادیم
و پسر به نام میسر از علایک بود که اولاد و خلفا آنها امروز موجودند.

هنر اصیل مشکین قلم خطاطی است. گاه گاه شعر هم می سروده و با مسیحه به شعر و شاعر معروف
نگاشته است، شاید شکوه عظمت کار خطاطی این جنبه از حیث هنر و شایستگی تأثیر قرار داده باشد.
در تاریخ دیانت بهائی مشکین قلم به داشتن قریحه سیال و غلیظ و حال و خوش مشرب شیرین سخن لطافت خلق شهرت

قصص و جامع و بر سر کار سبک کار و کیفیت خط مشکین قلم از عرصه دیگر منقذ مختصر خارج است و آنچه
به اجمال میتوان گفت آنست که مشکین قلم تنها یک خط طوطی سر نیست بلکه هنر مند را بذوق و قریح است که
از ضلالت و ذوق و ظرافت هنر بر خیزد و در بجه و مهارتی تمام در نگارش انواع خطوط عربی و فارسی از خود نشان
داده است .

مشکین قلم اولین هنر مند بهاء است که از هنر خط طوطی سر و نقاشی بر لوح چرم و تصاویر مفاهیم و تعبیر بی بدی
و عرفانی استفاده کرده است . منبع الهام او در خلق آثار بی نظیر که از او به جا مانده آیات و تعبیرات
عرفانی موجود در آثار حضرت بهاء الله و حضرت عبدالبهاء است که آنها را با استفاده از سبک یا سرشت و شاسته شده
خط طوطی سر و ترک و هند بر این اشکال و نقوش مختلف نظیر مرغ بهشتی ساخته است .

طیور کار مشکین قلم تجر صور و رمز از تعبیر نظیر « ورقه الفردوس » یا « دایک العرش »
است که بتغز آیات الهیه شغل بوده و خلق را به تجت یوم الله بشارت میدهد .

آثار دیگر مشکین قلم غیر از تبر که به خط خوشتر از الواح و آثار جعبائی رستخام نموده شامل قطعاتی
حاور عبارت و از کلمات بهائی مثل « یا بهج ، اللهم » و « یا علی الاعلی » و « یا عبدالبهاء »
و از این قبیل است که در نهایت اتقان و منتهای ظرافت و باطراحت مخصوص در اشکال و اندازه های
مختلف مرقوم داشته است .

مشکین قلم آثار خود را غالباً به اسم « بنده باب بهاء مشکین قلم » امضا مینمود ، سابقه استفاده از این

عنوان به ایام حلب بر میگردد . و قلم مشکین قلم در حلب قطعه از نوشت از بنیر زنده سرخاست که شعر بلوید
تا آن را در دیگر قطعات خود درج نماید ، بنیر این بیت را بکلمه مشکین قلم نوشت :
« دریا خط شه صاحب قلم بنده باب بهاء مشکین قلم »
و از آن پس این عنوان را در مشکین قلم در غالب قطعات خود به کار برده است .

پایان این بخش مختصر را به کلام حضرت عبدالبهاء زنیت میدهد که در مقدمه شرح حال مشکین قلم در کتاب
تذکره الوفاء و در آخرین صفت فرموده اند :

« و از جمله جماعه حسین و نجوین و مسوئین خط طوطی سر ، میر عیاز خان
حضرت مشکین قلم است . قلم مشکین قلم و جمیع روشن به نور سلیم
از شاخه حیر عرفا و سه حلقه طرفا بود ، این عارف سالک صفتش بر جمیع
جمالک رسید . در ایران سر و خط طوطی سر و معروف در نوبه بزرگان
در طهران در نوبه وزراء و مناصب و مکانات مخصوص داشت و بنیان بر صورت کمال
و در روم شهریه هر روز و بوم بود و جمیع خطا طوطی سران از مهارت قلم او
زیرا در جمیع خطوط ماهر بود و در کلمات منجر با هم . »

۱۲۹۸
بسم الله الرحمن الرحيم

ملاحظه درباره آثار مشکین

پرفروزان مارشید

مشکین تم خطاطی نامدار به تعداد از خوش نوشته های (یا به عبارت بهتر خط - نقاشی) خود را به این مرغ
اختصاص داده و باین تصویر زیبا آشکار و حاضر ساخته است .

باید توجه داشته باشیم که «مشکین تم» تنها خوشنویس نبوده است . در سال ۱۸۲۶ میلادی
در ایران متولد شده و به کار غنی ترین پرشودترین پیروان دینیت بهاء بوده است و سالها در قمار و تفریح
رستاد و از نه و سپرد عفت و استقامت گذرانید و از ۱۸۸۵ تا ۱۸۹۴ به تحریک سیرت ایران در دیار
عجم ، به قبرس تبعید شده و در «فاماگوستا» محبوس بوده است . مشکین تم بعد از هفت
بالاخره در عجب به عالم بالا صعود کرد .

هنر مشکین تم چه در ایران و چه در محلی که تحت تاثیر این کشور است از گذشته اند مشهور خاص و عام بود
و از تاثیر فرزند همگان برخوردار شده است .

در موزه هنرهای زیبای دانشگاه هاروارد مشهور به «کالرس کور» تصویر خروس طرایی
بر زمینه لاجوردی توجیه عموم بازدیدکنندگان را به خود جلب میکند که شاهکار در عالم خوشنویسی و
یک از چند اثر مشهور هنر مشهور این مؤسسه به شمار میرود و کارت پستال آن به تعداد سه و پنج چاپ شده
و در اختیار هنرمندان است و اگر گفته که با نوحه به ارمغان میبرند .

لکن باز دیدکنندگان می پرسند این اثر هنر مندانه از کجاست و به نفع و پناه چیست ؟
باید یادآور شد که در تاریخ و ادبیات ایران چه لغت و چه تصویر «خروس» همواره با ظهور و خورشید
بوده و به عنوان نماد صبح صادق به شمار می رفته و در سنت اسلام اعلان کننده موقع و میقات
شروع روز و خشمه در کلبه ادر اولین فریضه صبحگاه محسوب می شده است . تا در دینیت بهاء
نمانده مفاهیم روشنی و شادمانی و یا به سخن دیگر «بهب» تفسیر می شود . پس حایر تعجب نیست که

مستشرق معروف ادوارد بروس در کتاب خود تحت عنوان «یک سال در میان ایرانیان» می نویسد:
 «خوشنویسته ها مشکی قلم از شربت بسیار بر خوردار هستند و همیشه در میان ایرانیان از هر طبقه طالبان بسیار داشته
 و دارند و با مشروط بر آنکه امضا و مهر که به آن خوشنویس را آشکار و نمایان می سازد در پاره خنجر نباشد چه که تعلیق
 و در بر بهای شیعیان اجازه گرفته شدن اورا نمیدهد.» درین امر البته اسباب تاثیر است چه که
 بدون هیچ گونه تردید مشکی قلم یک از بزرگترین و بزرگترین خوشنویسان قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم محسوب می شود.
 و در انواع خطوط کتبی مسلم بوده و به خصوص در آثار تعلیق و در نهایت استعاره، پویا و استحکام نمایان
 در شیوه او شباهت بسیار به خط میرعماد است و بزرگ عصر صفوی میشود و محسوس است (میرعماد در سال
 متوفی شد) جهانگیر امیر اطر عظیم الشان خند و ستان در باره میرعماد میگوید: «... اگر روزی شاه عباس
 این کتبی را به دربار ما بفرستد معادل وزن او فرارید غلط میاید ایشان را خواهیم کوه.»

۱- مشکی قلم مهارت عمیر در خط درشت نشان داده، مثلاً در مورد حرف خ از املوب مسلم
 معاصر در خط استفاده کرده است. (ترکیب با هرسم آهنگ)

۲- حروف گرد در شیوه تعلیق و دراز یک زیبا و پیوستگی و هم آهنگی عجیب حکایت میکند. و کلاً
 آشکار است که قلم او در موقع شروع این حرف تازه تر کشیده شده و جمع کرده و حرکات از قیمت نازک
 به قیمت عریض و پهن کاملاً محسوس و زنده جلوه میکند که نه تنها تری و پویا و پر حرکت و اثر خط و در میاید.

۳- چشم، خیره زیبای نظیر حرف ه چشم نیز خوشنویس بهشید است.

۴- در لغت بهجا، ویا بهی جلوه زیبای حروف را به کمال رسانده است.

۵- تصور نشود مشکی قلم از گذشتگان و منتهاست تقلید نموده و آنرا تمیز کند بلکه همواره در پی

پیدا آوردن شیوه نو بوده که به عالم هنر عرضه کرده و مورد استقبال و تحسین واقع شده است.

درین مورد توجه ما به نمونه اسرار حرف ر است که پایای آن در اسرار خوشنویس لطافت و انعطاف به انتها
 در طرح آن از مشکیت قلم است.

۶- در بیشتر نمونه معمولی تعلیق با ترکیب خطوط به صورت مرغ زیبا انگاشته نموده بلکه این رشته هنر را
 با آثار خود صاحب جلوه و جمال و جلال و لطافت تازه و به اندازه نموده است.

علاوه بر آن خط به صورت معلوم و متقارن یا آینه نمایی که در آن سین در امیر اطر و عثمانی
 عرضه و مورد استقبال واقع می شد در این تجدید و لطیف آثار باید به جاگرد داشته است.

باید دست توانا و حکم باشد و زنده و تازه، در کشیدن حروف با قدرت تجزیه و تشریح و بهر آهنگی

ترف به زیبا نویسی عنوان از ازل تا به امروز احساسات عین نمبر و روح و غنای این مجموعه از صفات مشخصه
 این خطا نامدار است. استقامت عظیم الشان در آثارش از جمله «خرد و سر طلالی» و دیگر اساتید قرن ما را

تحت تاثیر فراوان قرار داده و میدهد.

* نمونه کتب بهار:
 خوشنویس و فرهنگ اسلامی، چاپ دانشگاه نیویورک، ۱۹۷۸.
 خوشنویس و کلام، لندن (هنگد)، ناشر آج، پریل ۱۹۷۰.

مشکین

۱۲۸۱